

Ứng dụng phương pháp Montessori trong hoạt động khám phá khoa học cho trẻ mầm non

Ngô Thị Phương Thảo*, Nguyễn Thị Hải Yến*

*ThS. Trường Cao đẳng Thái Nguyên, Tỉnh Thái Nguyên

Received: 20/3/2024; Accepted: 29/3/2024; Published: 9/4/2024

Abstract: Scientific exploration is one of the important strategies to help develop preschool children's thinking and abilities. Giving preschool children creative activities according to the Montessori method is of great significance to the child's development process. In preschool education, the Montessori method creates a trend of approaching positive development for learners. The results of research and application that this method focuses on educating according to needs, abilities, and life experiences, creating every opportunity for children to participate in activities as well as guiding them to the comprehensive personality development through senses and intellectual activities.

Keywords: Montessori education, inquiry practices, preschool children

1. Đặt vấn đề

Phương pháp giáo dục Montessori được đặt tên theo tiến sỹ người Ý Maria Montessori (1870 -1952), nhằm hướng tới sự phát triển toàn diện nhân cách của trẻ thông qua các cơ vận động, các giác quan và các hoạt động trí tuệ. Qua quan sát Montessori nhận thấy, trẻ em luôn có sự vận động, hoạt động và di chuyển để khám phá thế giới xung quanh. Montessori giúp thúc đẩy tiềm năng của trẻ và đặc biệt luôn tôn trọng sự phát triển tâm sinh lý thuận theo tự nhiên.

Dạy học theo Montessori bước đầu thay đổi một phần sang học theo phương pháp mới, một trong những cách giúp trẻ thay đổi môi trường và tăng hứng thú. Khám phá khoa học (KPKH) với trẻ mầm non (TMN) là những hiểu biết về thế giới khách quan mà trẻ phát hiện, tích lũy được trong quá trình tìm kiếm và khám phá các sự vật hiện tượng xung quanh. Kết quả của các hoạt động này giúp trẻ thu được một lượng kiến thức khoa học đơn giản, hình thành các phẩm chất cần thiết. Quan trọng hơn là phát triển các năng lực cơ bản như quan sát, tư duy logic, giải quyết vấn đề và hợp tác.

Các nhà giáo dục đều biết và quan tâm đến ưu điểm của phương pháp Montessori. Tuy nhiên, việc nghiên cứu để áp dụng những nguyên tắc giáo dục của phương pháp này vào trường mầm non như thế nào đặc biệt trong hoạt động KPKH để mang lại hiệu quả giáo dục cho trẻ thì chưa được nghiên cứu sâu rộng. Bài viết đề cập đến vấn đề hoạt động KPKH của TMN theo phương pháp Montessori cho TMN để phần nào làm rõ vấn đề này.

2. Vai trò của Montessori đối với trẻ mầm non và hoạt động KPKH

2.1. Đối với trẻ mầm non

2.1.1. Phát triển giác quan

Mục tiêu của giáo dục mầm non trong chương trình đổi mới hiện nay là xây dựng môi trường giáo dục “lấy trẻ làm trung tâm” giúp trẻ phát triển tốt về thể chất, trí tuệ, thẩm mỹ, hình thành những yếu tố đầu tiên của nhân cách, chuẩn bị cho trẻ vào lớp một. Bước đầu giúp trẻ phát triển hoàn thiện các giác quan, phát huy ở trẻ khả năng quan sát, nhận biết và phân biệt được các đặc điểm của đối tượng.

Khi được trải nghiệm, phát triển 5 giác quan từ khi còn nhỏ, trẻ học được các kỹ năng phức tạp khi lớn lên và phát triển toàn diện về trí tưởng tượng, khả năng sáng tạo, tư duy và nhận thức. Trong giai đoạn vàng, trẻ nhận được càng nhiều kích thích lên não bộ thì não càng phát triển, từ đó trẻ càng thông minh, lanh lợi, hiểu chuyện, sớm phát triển sự tinh tế và óc thẩm mỹ. Phát triển giác quan giúp trẻ thích ứng với mọi tình huống, làm cho việc học hỏi trở nên nhanh hơn. Vận dụng 5 giác quan là nghe (thính giác), nhìn (thị giác), nếm (vị giác), ngửi (khứu giác), chạm (xúc giác) và cảm quan về không gian (vận động) giúp trẻ chủ động khám phá khoa học về môi trường xung quanh.

2.1.2. Ngôn ngữ

Vai trò của ngôn ngữ đối với TMN là vô cùng quan trọng có ảnh hưởng đến mọi hoạt động phát triển của trẻ về tư duy nhận thức, thể chất, tinh thần và cả đạo đức. Do đó phát triển ngôn ngữ cho trẻ là nhiệm vụ hàng đầu của giáo dục mầm non. Ngôn ngữ cho phép truyền đạt thông tin, cảm xúc, suy nghĩ, ý tưởng, nhu cầu,... một cách nhanh chóng nhất cho phép trẻ đặt ra câu hỏi, tìm hiểu về thế giới xung quanh được truyền

từ người này sang người khác một cách dễ dàng.

Đối với TMN, ngôn ngữ giúp trẻ làm “đầy” thêm kho kiến thức của mình, mở ra sự sáng tạo để tìm hiểu thế giới theo những cách hoàn toàn mới mẻ. Phát triển ngôn ngữ mạch lạc cho trẻ qua hoạt động KPKH không chỉ giúp tự tin trong giao tiếp, mà còn mang lại nhiều lợi ích trong học tập và trong cuộc sống cho trẻ sau này.

2.1.3. Toán học: Tiếp cận toán học trong Montessori trẻ được làm quen với các biểu tượng số học thông qua nhận biết về lượng mang tính cụ thể. Từ đó nhận biết các con số, các phép tính về số học (cộng, trừ, nhân, chia) đơn giản...

Toán học giữ vai trò to lớn trong hành trình phát triển của trẻ. Việc học toán là khởi đầu trong lĩnh vực học tập tập trung vào việc mang lại khái niệm thứ tự. Toán học giúp trẻ hình thành tính độc lập, khả năng phối hợp tay mắt linh hoạt.

2.1.4. Văn hóa: Không dừng lại ở đó, Montessori còn đóng vai trò phát triển lĩnh vực văn hóa gồm đa dạng các nội dung về lịch sử, địa lý, khoa học, nghệ thuật phù hợp với từng lứa tuổi của trẻ. Montessori văn hóa giúp trẻ em hiểu được vị trí của mình, khám phá thế giới muôn màu xung quanh.

Nội dung phương pháp giáo dục Montessori văn hóa là trẻ được học về các đất nước, động vật, thời gian, lịch sử, âm nhạc,... từ đó nhanh chóng thích nghi với môi trường sống và trở thành một thành viên có ích cho xã hội.

2.1.5. Thực hành cuộc sống: Là dạy trẻ tương tác với môi trường xung quanh, đây là lĩnh vực quan trọng giúp trẻ trở nên độc lập. Hoạt động thực hành trong đó GV là người thiết kế, tổ chức, hướng dẫn các hoạt động để trẻ được tham dự hay tiếp xúc, tương tác trực tiếp, chiêm nghiệm, tự lực tích lũy kiến thức, kỹ năng, thái độ tạo thành kinh nghiệm riêng của bản thân. Học qua trải nghiệm giúp trẻ có cơ hội và năng lực giải quyết các vấn đề thực tiễn qua các chủ đề đa dạng mang tính tích hợp, hoạt động của trẻ phong phú và hấp dẫn.

2.2. Đối với hoạt động KPKH

Sự tiếp cận về khoa học của TMN hiện nay chủ yếu qua phương pháp truyền thống. Phương pháp Montessori bước đầu được các trường ngoài công lập sử dụng nên việc hỗ trợ giáo viên (GV) xây dựng các bài học kết hợp với chương trình khung của Bộ Giáo dục và Đào tạo. Tổ chức các hoạt động KPKH theo phương pháp Montessori cung cấp các kỹ năng phù hợp với lứa tuổi một cách hệ thống, đáp ứng nhu cầu học tập giúp trẻ tìm hiểu, khám phá chủ động và

sáng tạo.

GV của lớp học Montessori là người tạo ra môi trường Montessori đồng thời giữ vai trò kết nối trẻ với môi trường. GV Montessori có vai trò: (1) chuẩn bị môi trường (trang bị, sắp xếp, bổ sung, thu thập, làm giáo cụ; (2) quan sát, nắm bắt chi tiết, cụ thể tình hình hoạt động của trẻ; (3) biết tôn trọng con người. Không ngừng học hỏi phát triển tinh thần của bản thân; (4) tiếp xúc cá nhân, quan tâm yêu thương trẻ, vai trò một người hướng dẫn trẻ; (5) ghi nhận năng lực của trẻ, hướng dẫn “gián tiếp” bằng sự chân thành, khiêm tốn.

Mỗi tiết học KPKH là sự tích hợp kiến thức, kỹ năng của nhiều lĩnh vực gắn với cuộc sống thường nhật của trẻ. Chương trình giáo dục MN hiện nay theo quan điểm lấy trẻ làm trung tâm đã chú trọng đến việc giáo dục theo nhu cầu, khả năng, kinh nghiệm sống, tạo mọi cơ hội cho TMN được tham gia vào các hoạt động, giúp trẻ phát huy khả năng quan sát, phát hiện và giải quyết vấn đề một cách tốt nhất.

3. Phương pháp Montessori trong hoạt động KPKH cho trẻ MN

3.1. Cơ sở định hướng cho việc xây dựng và lựa chọn các nội dung để dạy theo phương pháp Montessori

Để có được các bài học KPKH thực hiện theo phương pháp Montessori chúng tôi dựa trên những cơ sở, đó là:

- Đặc điểm phát triển của trẻ theo độ tuổi.

- Dựa vào cơ sở lý luận của phương pháp Montessori trong quá trình phát triển năm lĩnh vực đặc biệt là lĩnh vực phát triển giác quan và thực hành cuộc sống.

- Cơ sở quan trọng nhất là xuất phát từ quan điểm và mục tiêu giáo dục của bậc học MN theo hướng đổi mới nội dung, phương pháp, hình thức tổ chức, chăm sóc giáo dục trẻ ở nước ta hiện nay.

3.2. Quy trình vận dụng phương pháp Montessori

Theo tiến sĩ Maria Montessori tiến trình dạy học được tiến hành như sau:

Hoạt động 1: ổn định tổ chức, giới thiệu bài: GV kích thích sự tập trung, chú ý của trẻ vào nội dung hoạt động bằng các thủ thuật khác nhau như: thơ, hát, vật thật, câu đố, tình huống có vấn đề,...

GV thực hiện mở đầu hoạt động thành công sẽ tạo cho trẻ hứng thú, động lực để khám phá bài học một cách tích cực. Mở đầu hoạt động giúp cho GV khảo sát được kiến thức của trẻ về đề tài, bài học đã lựa chọn để chủ động định hướng hoạt động của trẻ. GV có thể gợi ý để trẻ tìm ra vấn đề, định hướng cho trẻ tự lập được kế hoạch trong quá trình KPKH qua các

câu hỏi.

Hoạt động 2: GV hướng dẫn hoạt động

- GV nêu tên hoạt động, dự đoán nội dung chuẩn bị thực hiện

- GV thực hiện các hoạt động khó, kết hợp đàm thoại với một số câu hỏi dự kiến như: thử đoán xem, điều gì xảy ra, cô đang làm gì? Có ý nghĩa như thế nào?

- GV nêu các nhiệm vụ, thời gian thực hiện hoạt động (cá nhân hoặc nhóm)

Trẻ thực hành tìm hiểu các kiến thức trả lời cho các thắc mắc của mình bằng các hoạt động với kỹ năng: tìm kiếm, thu thập, lưu trữ, xử lý thông tin, tham gia các hoạt động trải nghiệm thực tế và “ghi” lại kết quả qua hình ảnh.

Hoạt động 3: trẻ thực hiện

- Trong khi trẻ thực hiện thì GV có nhiệm vụ quan sát, hỗ trợ, giúp đỡ, động viên, khuyến khích trẻ.

- Khi các trẻ xuất hiện mâu thuẫn thì GV để cho trẻ cùng nhau giải quyết, trường hợp trẻ không giải quyết được mâu thuẫn thì GV mới giúp đỡ.

Hoạt động 4: đánh giá, nhận xét

- Khi trẻ đã hoàn thành các bài tập thì GV tổng kết lại kết quả học tập của từng trẻ hay nhóm. Giai đoạn tổng kết, đóng hoạt động KPKH trẻ có thể so sánh mình chứng với những gì trẻ đã biết và muốn biết. Sau đó, cùng nhau thảo luận về cách trình bày, thể hiện với cả lớp.

- GV kết luận, gọi mở nội dung rộng hơn.

3.3. Ví dụ tiết dạy KPKH theo phương pháp Montessori ở trường MN

- *Tiêu đề:* xác định các bộ phận của hoa

- *Mục tiêu bài học:* Trẻ có thể xác định được hoa, thân, lá và rễ của một loài hoa với độ chính xác 100%.

- *Kỹ năng thực hành:* Nhận thức cảm tính

- *Đánh giá:* Trẻ sẽ thể hiện sự hiểu biết trong bài học thông qua việc hoàn thành hoạt động.

Khả năng thành thạo hơn nữa có thể được thể hiện trong thời gian ở ngoài trời, với hoạt động cắm hoa hoặc trong quá trình phân tích hoa.

- *Vật liệu cần thiết:* Một bông hoa bị cắt thành các bộ phận của nó; một bông hoa để trẻ kiểm tra; cái mâm; hộp đựng để giữ các mảnh hoa.

- *Kiến thức tiên quyết:* Trẻ có được những trải nghiệm cảm giác với hoa và các loài thực vật khác trong tự nhiên. Trẻ biết một hoạt động kết hợp sắp xếp các bộ phận của hoa

Hoạt động 1: ổn định tổ chức, giới thiệu bài:

Quan sát lớp xem có điều gì đặc biệt, biết gì về các loại hoa này?

Hoạt động 2: GV hướng dẫn hoạt động: Yêu cầu trẻ quan sát và xác định từng bộ phận của bông hoa qua hoạt động gắn hình. Sau đó, ghép các bộ phận tạo thành bông hoa hoàn chỉnh và nêu chức năng của chúng qua điền phiếu bài tập.

Hoạt động 3: trẻ thực hiện: Trong khi trẻ thực hiện thì GV có nhiệm vụ quan sát, hỗ trợ, giúp đỡ, động viên, khuyến khích trẻ.

Hoạt động 4: đánh giá, nhận xét: Yêu cầu trẻ chỉ từng bộ phận của bông hoa: “cho cô xem thân cây. Cho cô xem bông hoa. Cho cô xem những chiếc lá. Hãy chỉ ra gốc rễ của cây ở đâu?”.

Nếu trẻ không chỉ vào bộ phận thích hợp của bông hoa, hãy cho phép trẻ tiếp tục khám phá bông hoa.

GV chỉ vào toàn bộ bông hoa và nói “đây là cả một bông hoa” còn “đây là các bộ phận của bông hoa”. Phần này được gọi là hoa. Phần này là thân cây. Đây là những chiếc lá. Đây là những cái gốc.

Những câu hỏi được dự đoán trước: Cánh hoa và chiếc lá có gì giống và khác nhau? ; Tâm của bông hoa được gọi là gì?; Tại sao rễ bản?; Hoa dùng để làm gì?

Các hoạt động cho bài học sau: Sắp xếp các bộ phận của bông hoa sao cho chúng tạo thành bông hoa; khoanh tròn về chức năng của mỗi phần; thụ phấn và ong.

4. Kết luận

Đối với TMN hoạt động KPKH là một trong những phương tiện tích cực để phát triển ở trẻ khả năng hoạt động trí tuệ. Những hoạt động trải nghiệm, khám phá với mục tiêu phát triển các thao tác tư duy, hành động nhận thức sẽ không chỉ kích thích tính tích cực nhận thức của trẻ mà còn phát triển trí tuệ, nhận thức và sáng tạo cho trẻ. Khi định hướng các tiết học theo phương pháp Montessori nói chung và hoạt động KPKH TMN nói riêng giúp trẻ có nhiều cơ hội vận dụng kiến thức, kỹ năng vào trong thực tế cuộc sống và tạo ra những sản phẩm có nghĩa.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Bích Lan (2007), *Maria Montessori – những con đường chữ*, NXB Phụ nữ, Hà Nội,
2. Lý lợi (2014), *phương pháp giáo dục Montessori, thời kì nhạy cảm của trẻ*. NXB Đại học Sư phạm Tp. Hồ Chí Minh.
3. Maria montessori, *The advanced Montessori method (vol. 1)*.
4. Maria montessori (2008), *Dạy con trước tuổi lên 3*, NXB Lao Động, Hà Nội.
5. Maria montessori (2015), *The discovery of the child*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.